

Vladimir Lončarević

Vedra elegija Stjepana Benzona

*Priče nas uvijek brane od zla
vraćaju djetinjstvu
istini
ljubavi
(Spasavanje ljubavi, Lirika)*

Vladimir Lončarević
HR, 10000 Zagreb
Vrbani 27 B

Stjepan Benzon (1921. – 1990.) prvim pjesmama javio se prije Drugoga svjetskoga rata, no pjesničku zrelost doseže šezdesetih godina kada se godine 1962. prvom zbirkom *Sunce i sjenica* pojavljuje u zenitu »druge moderne«, usporedo s pjesničkom generacijom okupljenom oko časopisa *Razlog*, s kojom dijeli poetiku hermetičkoga slobodnoga stiha. Objavljivao je i neorealističku poeziju, dijelom na čakavskom narječju. Pisao je i pjesme za djecu, te objavio sonetnu poemu *Put križa*. Velik dio njegova opusa čini ljubavna poezija. Pisao je i libreta te pjesme koje su uglazbljene. Ovaj rad nastoji prikazati osnovne tipološke i topološke značajke njegova pjesništva na temelju objavljenih pjesničkih zbirki između 1962. i 1994. godine.

Ključne riječi: Stjepan Benzon, »druga moderna«, hermetika, neorealizam, elegičnost

UDK: 821.163.42-1.09 Benzon, S.

Izvorni znanstveni članak
Primljeno: 24. srpnja 2014.

Uvod

Spomene li se ime Stjepana Benzona, najčešće se pomisli na »tekstopisca« nekih naših najpoznatijih šlagera i balada što odavno postaje narodne pjesme: *Bodulska balada, Dalmatinska elegija, Serenada Zagrebu* i dr.¹ Ali da se ne radi o običnu »tekstopisanju« jasno je već nakon što, primjerice, zapjevamo prve stihove *Bodulske balade: Živi se od mora, od mriža i uza / Brojdu se žuji od vesla, maškлина / Crjene su oči od noći i suza / Žuljave nam ruke su tvrde ka stina. // I tučedu nas nevere i kiše / I svaki dan smo zgrbjeni sve više / Ipak, više od sveg i od svih lipota / cilega života mi volimo more / More naše plavo, sve nam želje znaš...* I nije slučajno ta pjesma postala svojevrsan narodni dalmatinski himan bodulskoga života – koji je i sam živio – već je ta pjesma postala svojevrsan zaštitni znak svega Benzona pjesništva, kojega je sličnik po tom pjesničkom tonu pjesnik Roko Dobra nazvao »pjesnik sjete«.

1. Životopis

Njegov je životopis u njegovim zbirkama uglavnom oskudan. Opširniju bilješku donosi *Hrvatski biografski leksikon* u svesku 1. iz 1983. u bilješci Radovana Vidovića: *Benzon, Stjepan, pjesnik (Vranjic kod Splita, 3. XI 1921.)*. *Pet razreda osnovne škole završio je u Vranjicu, klasičnu gimnaziju u Splitu, a dvogodišnju Željezničko-prometnu školu u Beogradu. Na Višoj pedagoškoj školi u Splitu diplomirao je 1947. ruski, hrvatski i talijanski jezik, a 1970. u Zadru hrvatski ili srpski jezik i jugoslavenske književnosti. Od rujna 1943. do konca rata 1945. sudjelovao je u NOB-u. Poslije rata službovao je u raznim mjestima: kao telegrafist i otpravnik vlakova u Perkovici i Splitu, a kao odgojitelj i nastavnik u Beogradu, Puli, Ninu, Vrbovi i Preku na Ugljanu. Umirovljen je 1964., a od 1966. stalno živi u Splitu. Od rujna 1936. do kraja 1940. objavio je u časopisu za djecu *Anđeo čuvar velik broj pjesmica, pod pravim imenom i pod pseudonimom Cerov*.² Kao gimnazijalac*

1 Hrvatsko društvo skladatelja i ZAMP navode sto pedeset jednu pjesmu kojoj je autor Benzon. Usp. <http://www.zamp.hr/baza-autora/autor/pre-gled/133001121>

2 Na tu činjenicu, uz dodatak da su u *Anđelu čuvaru* započeli i Jure Kaštelan i Vesna Parun, podsjeća B. Petrač 2006, str. 196. Inače, u katoličkom tisku započele pisati pjesnici A. B. Šimić, N. Šop, Đ. Sudeta i mnogi drugi.

Stjepan Benzon

(1939/1940) objavio je po nekoliko pjesama u đačkim časopisima *Pregnuća* (Split) i *Matoš* (Šibenik) te u splitskom ilustriranom tjedniku *Dom i svijet*. Dalje Vidović nabroja druge časopise i godine u kojima je Benzon objavio svoje radove, te podsjeća na libreto mjuzikla *Maro, Marice*. U bilješki se navode do tada izašle pjesničke zbirke i literatura.³

Od životopisa u zbirkama opširniji je u zbirci *Večera*, objavljenoj posthumno, 1992.: *Rodio se 3. studenog 1921. u Vranjicu. Pučku školu je završio u Vranjicu, klasičnu gimnaziju u Splitu, prometno-željezničku školu u Beogradu i Zagrebu, višu pedagošku školu u Splitu te Filozofski fakultet u Zadru. Kao nastavnik službovao je u Perkoviću, Splitu, Beogradu, Puli, Ninu, Vrbovi i Preku na Ugljanu. Od 1966. živio je i djelovao u Splitu.*

Pjesme je počeo objavljivati kao gimnazijalac (u đačkim listovima i splitskom tjedniku »Dom i svijet«). Poslije je povremeno objavljivao pjesme u časopisima »Mogućnosti«, »Zadarska revija«, »Forum«, »Riječi«, »Čakavska rič«, »Marulić«, zatim u časopisima za djecu, u tjednom i dnevnom tisku te na radiju. Objavljene su mu sljedeće zbirke pjesama: »Srce i sjenica« (1962.), »Osunčane livade« (1966.), »Nepoznati znanac« (1967.), »Lirika« (1969.), »Na veseloj gori«

(1971.), »Svibanj ili Koliba ljubavi« (1972.), »Kako san voli tebe i grad« (1977.), »Metempsihoza« (1981.) i »Un vino diverso« (»Drukčije vino«) na talijanskom jeziku (1983.). Posmrtno mu je objavljena zbirka pjesama »Večera« te sonetni vijenac »Put križa«. Napisao je libreto i tekstove za songove mjuzikla »Maro, Marice«, kompozitora Ivica Bašića. Mjuzikl je praizveden 1978. u Hrvatskom narodnom kazalištu u Splitu. Napisao je i igrokaz »Nezadovoljni sivkan« koji je praizveden u kazalištu lutaka »Pionir« u sezoni 1981./82.

Mnoge njegove pjesme su uglazbljene i izvođene na raznim festivalima zabavne glazbe (Zadar, Opatija, Zagreb, Sarajevo i dr.), a najviše ih je uglazbljeno (oko 60) za Splitski festival. S pjesmama »Bodulska balada«, »Vražja Mare«, »Nevera«, »Serenada«, »Dalmatinska elegija«, »Di su oni dani«, »Volim tebe« i »Kuća moja«, osvojio je razne nagrade Splitskog festivala (za najbolji tekst, najbolje komponirane pjesme, najbolje izvođene pjesme, nagrade publike). Osim na Splitskom festivalu, nagrađivan je i na drugim festivalima: u Opatiji 1970. za pjesmu »Znam da ima jedna staza«; u Zadru 1968. za pjesme »Ako dođete u Kali«, »Pozdrav tankeru« i »Noć u Ninu«, u Omišu 1973. za pjesmu »Brist«, u Požezi 1975. za pjesmu »Kad se beru kukuruzi«, u Zagrebu za pjesmu »Serenada Zagrebu« i u Sarajevu za pjesmu »Tko to kuca na vrata«.

Stjepan Benzon umro je u Splitu 14. prosinca 1990. Iza njega ostalo je mnogo neobjavljenih djela: zbirke pjesama, libreto za mjuzikle, igrokaza, studija o moru i dr. Šteta bi bilo da to književno blago, u koje je Stjepan Benzon uložio cijeli svoj život, ostane neiskopano.⁴

2. Tipologija i topologija – recepcija

Iz oba je životopisa vidljivo da Benzon nije bio nepoznat, neznan i neznačajan književnik, pa je to neshvatljivije da *Hrvatska književna enciklopedija* o Benzону nema bilješke – kao da nije bio književnik!? Jednako je neobično da ga u raznim prikazima i antologijama poslijeratnog pjesništva izostavljaju gotovo svi (Mihalić – Pupačić – Šoljan, Mrkonjić, Stamać, Štambuk – Jurica i dr.);⁵ samo notira njegovu zbirku *Srce i sjenica* u jednom članku Dubravko Jelčić⁶ (sličnih bi se notacija zacijelo još našlo po književnopovijesnoj i književnokritičkoj literaturi). Ne spominje ga međutim ni Cvjetko Milanja u svojoj velikoj dvosveščanoj sintezi *Hrvatsko pjesništvo od 1950. do 2000.*, što je to

3 R. Vidović 1983, str. 671.

4 S. Benzon 1992, str. 2-3, omotna stranica i http://www.knjznicasolin.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=253&catid=36&Itemid=60; na internetskoj stranici posljednje rečenice nema.

5 S. Mihalić – J. Pupačić – A. Šoljan 1966; N. Miličević – A. Šoljan 1966; D. Štambuk – N. Jurica 1982; N. Jurica – B. Petrač 1999; Z. Mrkonjić 2004; A. Stamać 2007.

6 D. Jelčić 1988, str. 24.

neobičnije jer sam Milanja naglašava kako je opseg monografije, samo tehnički razdijeljene u dva sveska, omogućio spomenuti mu, navodi, Juru Franičevića Pločara, Augustina Stipčevića, Đuru Šnajdera ili Joju Ricova, koji bi u »'zgusnutijoj' sintezi« sigurno ispali. Benzon je međutim ispao. Time Milanjinom sintezi nipošto ne kanimo odreći vrijednost izvanredne upućenosti i akribičnosti, ali ostaje činjenica da Benzona nema, iako se zbirkom *Srce i sjenica* pojavio 1962., dakle kada je naraštaj »razlogaša« stupio na književnu scenu (prvi broj *Razloga* izašao je 1961.), pa je bilo razloga da u kontekstu pojavka te pjesničke generacije, premda joj izravno ne pripada, bar spomenut bude.

Pojava Benzonova pada dakle u vrijeme – a tada je on u zrelih četrdesetim godinama – kada je »druga moderna«, pojam što ga je skovao Ante Stamač,⁷ u zenitu nastupom »razlogaša« na književnu scenu, a koja u cjelini, od početka pedesetih do kraja šezdesetih, *nanovo otkriva zapretane potencije jezika i duha*,⁸ pa je zapravo treba gledati kao cjelinu jer je *nastavak koncepta koji je već prethodna generacija* (»krugovaši« – prim V. L.) *načela i skromno zacrtala*.⁹ Osim toga, pojam »druga moderna« nadaje vezu s »prvom modernom« pa time nasljeđuje glavnu značajku – »esteticistički individualizam« (ne bi trebalo zaboraviti da se decenijska polemika između »starih« i »mladih« vodila baš o pitanjima odnosa između individualizma i tradicije). Estetika se doduše tijekom pola stoljeća negdje zagubila – ostao je samo individualizam, prividan donekle, jer pjesnici ipak nisu mogli odoljeti tomu da se okupljaju u neke nove rojeve.

Vrijeme je to dakle i svojevrzne krize pjesništva i samoga poimanja pjesništva, što će naposljetku sedamdesetih i osamdesetih godina, prema Božidar Petraču, dovesti do dvaju modela »antipoezije«: pjesničke dosjetke i konkretizma. Dok pjesnička dosjetka počiva na igri riječi, na ludističkoj kreaciji koja »ima smisla« unatoč tomu što se *mehanizmi tvorbe pjesme osamostaljuju do te mjere da zaboravljaju na pjesmu kao svrhu*,¹⁰ konkretizam (ako mu se doda pridjev »semantički«, onda je to svojevrstan pleonazam) znači razlaganje pjesništva na »sastavne

dijelove«. Drugim riječima, *konkretistički pjesmotvor je više predmet za gledanje negoli sastavak za čitanje*.¹¹ Riječ je o »ispjencima«, koji se osnivaju na skrivenim konotacijama između riječi i sintagmi pa takva »poezija« (ili »antipoezija«) samim tim »zvuči« kakofonično, kako na razini zvuka, tako i na razini smisla, katkad do neodgonetivosti.

»Razlogaši«, u doba čije dominacije se pojavio Benzon, nisu išli tako daleko, ali su svojim hermetizmom bili blizu obama modelima. Benzon isto tako, premda ga u *Razlogu* nema. A nema ga prije svega stoga što je petnaest-dvadeset godina stariji od razlogaškoga naraštaja. Tipološki i topološki on je svojim pjesništvom mnogo bliži onome što je Alojz Majetić u to vrijeme, kako navodi Milanja, definirao tropojmom *život-pjesnik-djelo* pledirajući na *poznavanje života, stvarnosti*,¹² čime čini otklon od tipično razlogaškog filozofskog »repertoara«, odnosno od idejne poezije¹³ ili onoga što Pavao Pavličić u svojoj tipologiji, analizirajući pjesničke generacije, naziva »svjetonazor« (ali u kojemu se tipu »uzduž i poprijeko« čitaju i ostali tipovi koje on naziva *tradicija, zbilja, čitatelj, autor, jezik, poezija*),¹⁴ a Ante Stamač u svojoj raspravi *Slikovno i pojmovno pjesništvo* opisuje kao »slikovno pjesništvo«, nasuprot pojmovnome – postupnu *nestajanje pa iščeznuću prirodnih, pojedinačnih, kontingentnih, jednosmjernih slika te o sukladnu rastu slika racionalno posredovanih, slika u biti tek naznačenih, slika koje su upravo s takve naznačenosti totaliziraju pa se gube u procesu dekompozicije predmetnoga, u procesu apstrakcije*.¹⁵ U Mrkonjićevoj pak podjeli pjesničkih iskustava na »iskustvo prostora«, »iskustvo egzistencije« i »iskustvo jezika«, Benzon dominantno ulazi u drugi tip jer polazi od iskustva egzistencije u relacijama poimanja (uključivši emocije) sebe, bližnjega i svijeta.

Ipak, unatoč dakle tomu što nije bio dio razlogaške matice, pozorniji pogled otkrit će u Benzona ne samo razlogaške postupke oslobađanja pjesme od stiha i njezino pretvaranje u »tekst«, postupak dakle uznapredovala razbijanja tradicijskih kanona poezije, nego će nam otkriti i da u nj ima tipične razlogaške sklonosti da svoje pjesmotvore diskurzivno nabijaju, pa i razbijaju apstraktnim pojmovljem sve do apstrahiranja značenja.

7 A. Stamač 1996, str. 5.

8 A. Stamač 1996, str. 6.

9 D. Jelčić 1988, str. 23.

10 Z. Mrkonjić 2002, str. 3.

11 B. Petrač 1982, str. 36.

12 C. Milanja 2003, str. 20-21.

13 Usp. C. Milanja 2003, str. 21-22.

14 P. Pavličić 2008, str. 211.

15 A. Stamač 1977, str. 132.

No premda je dio tog pjesničkog raspoloženja, Benzon nije pobjegao u »čistu« pojmovnu apstrakciju, već je na svoj pjesnički način, više ili manje, ostao vezan za život, onaj koji jest, a ne samo onaj kojemu se teži, samim tim ostavši slikovan i narativan, neovisno o tome je li riječ o stvarnosti fizičke ili metafizičke strane svijeta (koja se, nota bene, dovoljno je uzeti *Bibliju*, očituje sva u slikama i naraciji). Tako njegova poezija dominantno ostaje »s ovu stranu života«, sa stanovitim dozom didaktičke i moralne »angažiranosti«. To ne treba da iznenađuje zbog dvaju razloga: vremena provedena u splitskome sjemeništu, gdje je primio temelje kršćanske pouke, koja se osjeća kao skrovito ozračje njegova pjesništva, te činjenice da je pjesnički bio odgojen na tipološkim i topološkim odrednicama »prve moderne«, koja u svom produžetku traje nakon Prvoga svjetskoga rata, prije svega kao pluralizam stilova i svjetonazora, no koja je homogena slikovna (deskriptivna) i narativna, i od čijih je korifeja povukao pojedine značajke. Naime, kako svjedoči njegov kolega iz splitskoga sjemeništa Ivan Raos, on je odrastao na lektiri Krležinoj, Tadijanovićevoj, Cesarićevoj i drugih iz razdoblja poslijeratne »postmoderne« te je *Stipe 'imao u malom prstu svu modernu poeziju*,¹⁶ opisujući ga kao izvor-pjesnika, koji uvijek ostaje nesretno dijete, razapeto između zbilje i sjete.¹⁶ A ta raspetost u nj se ne izražava kao prosvjed ili krik već prije svega kao stanovita kontemplacija svijeta. Iako će se i u dijelu njegova pjesništva osjećati rezignantna prepuštenost onomu što je Tomislav Ladan opisao tropojmom *apsudrizam-pesimizam-nihilizam* – ključna značajka *hrvatske poezije za posljednjih trideset godina*,¹⁷ koje je, s obzirom na duhovno stanje matice domovinskog pjesništva (u izvandomovinskome pjesništvu situacija je bila posve drukčija!), i on bio, može se reći, kolateralna žrtva, njegova rezignacija nije izraz resantimana, već izraz trenutne nemoci da se učini dalji korak u dinamici kretanja, promjene i traženja.

3. Pjesnički zapis

Može se uočiti da je Benzonovo pjesništvo dvoslojno na nekoliko načina: jezički (čakavsko i štokavsko), recepcijski (pjesme za djecu i pjesme za odrasle), stilski (neorealistični vezani stih i avangardni slobodni stih), svršno (glazbovno – kojim se ovdje nećemo baviti – i štivno). Ovdje ćemo ga primarno podijeliti na jezički par, pri čemu je njegovo štivno pjesništvo većinom spjevano jezičkim standardom. Po stvaralačkoj plodnosti odnosno

intenzitetu objave zbirki, plodnije je prvo, kraće razdoblje 1962. – 1972., u kojemu tiska čak šest zbirki, i drugo, koje traje do smrti 1991., u kojem izlaze tri zbirke, te posmrtno *Večera* i *Put križa*. U tom drugom razdoblju objavio je više priloga u *Forumu*.

3.1. Štokavska riječ

Prva zbirka *Srce i sjenica* iz 1962. može se u znatnoj mjeri držati paradigmatom za ocjenu njegovih tematskih zaokupljenosti, idejnih intencija, sadržajnih dihotomija, pjesničkoga tona, pa i stilsko-formalnih osobina pjesništva, kojima se ovdje nećemo dublje baviti.

Prva pjesma *Poljubac* legitimira Benzona kao pjesnika ljubavne poezije, koja čini velik dio njegova repertoara: *Tolikom sam te žudnjom / žudio / Ko dijete zabranjene jabuke / pod stražom zubatih plodova // Vjetar se začuđen skrio / u šuštava njedra bagrema / pod vjernim prozorom / Sve su se drage stvari / na šutnju / zaklele // Nitko / ni mjesec doušnik žut / nitko nas nije vidio // Srcu sam tebe poklonio / na vrelu naših usana / Na vrelu naših usana / moju si dušu zarobila / kradljivko srca / i / sna*. Srce i duša ovdje su ključne riječi – ljubav počiva u njima. Žudnja, usne, ozračje ispunjeno prirodninama – samo je okvir bitima što ih sadržavaju srce i duša. Ovdje osjećamo i njegov temeljni ton – elegičnost. Dakako, intonacija će varirati, ali elegičnost će, slikovito rečeno, iskakati iz njegovih stihova, nasumice primjerice: *Stobridi storogi grč / Rastanka / Lutalac pogled po prostirci pjene: / more te otelo / srcu / i / meni... (Odlazak)*. No osjećamo istodobno da u njegovu pjesništvu nema one beznadne tragike i boli zbog gubitka ili nedostižne ostvarivosti čežnje – prije ćemo i češće osjetiti ono raspoloženje koje će on naslovom jedne pjesme oksimoron-ski oblikovati sintagmom *Vedra elegija*.

Bilo bi dakako sasvim nategnuto tražiti u svakoj pjesmi te i takve tonove, ali nemoguće je ne osjetiti taj Benzonov elegični plov po moru nemira i traženja k obali mira i prispjeća: *...darovat će me druga obala / neizgaženim kutkom / smirenja (Obale)*. Dogodit će se dakako katkada da to suočenje sa samim sobom poprimi izrazito tragičan i opor ton zgroženosti: *Ova su jutra slomljena, mrtva / i puna psovke, juga i dima. / Oblaci u dno srca bodu. / Duša je slična napuštenu brodu, / natovarenu grijesima i zlima. // Lome se jedra. Daljine crne. / Posljednji fenjer u zjeni trne. / Sustao sam, kletnik, u beznadnu hodu. / Tonem sa srcem punim prokletstva, / okovan galiot na razbitu brodu*. Ovdje kao da slušamo Krležu, primjerice *Crno umorno popodne*:

¹⁶ S. Benzon 1962, str. 3.

¹⁷ Ladanov članak *Opisni katalog hrvatske poezije* iz 1973. u *Encyclopaedia moderna*, br. 23, str. 58; citat donosi A. Stamać 1977, str. 153.

Popodne je danas crno, umorno, / po dvoru pada mrak i plaču modre sjene, / koplje pogleda mog o sive se lomi stijene. / Koplje pogleda mog se lomi o stijene sive, / čađave, crne i tužne, bez perspektive. / Svjetiljka šumi i bolesni ginu glasovi ptica, / u povorci plaču umorni večernji časovi / i pada tmica. Sličnim tragičnim osjećanjem života odjekuje Crno putovanje: *Oslijepite žarke buktinje očiju / moje su zjene zamračen izdajom // Nek umru sve vaše dobre pjesme / zaklan je pjevač slavuj u mojim grudima // Ne čuvajte toplinu i svijetlu ljubav za me / u meni živi crna djevojka Smrt // Raziđite se pod kobnim teretom šutnje / nikakav susret neće skinuti grobnu ploču sa srca.* Iako u Benzona nema takva patosa – njegova je tragika više elegična – osjećamo u podtekstu taj krležinski spleen.

Sljedeća zbirka *Nepoznati znanac* (1969.) razdijeljena je u cikluse *Euridika* i *Nepoznati stranac*. Iako ne poznajući Benzonov život u pojedinostima potrebnim da se odredi veza između života i pjesama, ovdje se može naslutjeti stanovita duhovna kriza. Pjesme su to nemoćne izloženosti životu, desubjektivacije, eskapizma. Razum se doima ukočen, nemoćan obuhvatiti, shvatiti i prihvatiti stvarnost. Jedino sigurno je prošlost, koju doživljava elegično i nostalgичno. U pjesmi *Ni koraka ne mogu učiniti neotkriven* piše: *Htjednem se vratiti / pozajmim zjene sunca / vjernost lastavica / sigurnost bure u prosincu / Oproštenje zamolim / da zore ne došapnu moju pijanost / ocvalo lišće moju golutinju / Ukradem gugut grlica / da ne bih bio bez glasa / Odbacim šum koraka / neznan da bih stigao / Ruke svežem napopako / da svete stvari ne oskvrnem / Zapovjedim nogama da šute / da ne ulaze u tuđe vinograde / Bestjelesan dogazim / da me se ne sjete davni mirisi / I premda sam dobar / i raskajan / tih / ni koraka učiniti ne mogu.* Hermetizam dakako nije puka moda – njime se, tako i u Benzona, redovito sugerira zatvorenost, nemogućnost spoznanja i/ili osjećanja, sve do upitnosti samoidentifikacije, što naposljetku i jasno izražava: *... i nisam se prepoznao (Orfej); svijeta – u mojim snovima rijeke teku uzvodno (U snovima rijeke teku uzvodno) i drugoga: ... podivljala stabla niču ti na glavi / prekrise ti oči / bujaju tako / da od tvoga srca / uskoro / neće ostati / ni stiha (Ne prepoznajem te).* U pitanju je dakle kriza identiteta subjekta i objekta. S druge strane međutim, Benzon ne ostaje začahuren u otuđenju, inducirajući traženje vlastita »ja« kao svojevrstan imperativ: *Moraš / do vrha sebe / makar ga zauzeli drugi,* implicirajući mogućnost nađenosti: *... pronalazio me u mome vlastitu srcu / zajedno smo bježali (Nepoznati znanac);* dapače predmnijeva da postoji prostor nade izlaska iz otuđenja: *Možda bismo uspjeli krenuti ispočetka (Trebalo je spasiti tragove).*

Čitav je nimbus ove zbirke impostiran spomenutim međunaslovima: *Euridika* sublimira neuspjeh izlazak iz svijeta sjena; *Nepoznati znanac* implicira očekivanje očitovanja onoga koji može subjekt izvesti iz svijeta sjena – u dubljem značenju smrti odnosno otuđenja.

Za razliku od svih prethodnih zbirki, koje su kratke – tridesetak stranica – zbirka *Lirika* (1969.), nastala u doba njegove pune životne zrelosti, sadrži stotinjak pjesama u trima ciklusima: *Zasjede, Otpor i Večera*, već samim tim nadajući se središnjom zbirkom ukupnoga opusa. I tematski *Lirika* predstavlja sržno poniranje u tajnu Logosa, pri čemu neće nedostajati mitsko-religioznih konotacija, na koje upućuje već prva pjesma *Morao bih znati: Prvi sam se zaputio / vidjevši golem hljeb sunca, / vi mi za leđima / bjeste/ i mene ste slijedili / s povjerenjem u svjetlo / koje me / nadvladavalo. // I podne je bilo / na putu. / O počinku daleku / ni ptice govorile nisu: / Uz put je zrela pšenica, / i vinogradi. // Mrak će doskora, kad / nećemo znati s koliko novčića / treba platiti svaki idući / korak. I ja, koji sam vas vodio, / morao bih znati kamo ćemo stići, / i koliko će nas biti na broju / poslije putovanja.* Prvotan misaoni refleks upućuje na Odiseja ili Eneju, ali drugo čitanje može uputiti i na Krista: simbolika zrele pšenice i vinograda, metafora svjetla koje ga nadvladava (Bog Otac?), i golema hljeba sunca – metafora koja upućuje na spasiteljsko poslanje pa riječi *mrak će doskora* mogu upućivati na patnju i smrt na križu. Religiozni nimbus možemo osjetiti i u završnim stihovima pjesme *Od posjetioca zavis: Nije mi ovdje bivstvovati / Tješim se // a prve ću njegove riječi znati / hoću li ostati sužanj/ ili ću ustati, dok temu uskrsnuća eksplicira u istoimenoj pjesmi: Smjestiše me u jeftine / daske / kad bijah umro, / u poznatu zemlju, // već ohlađenu. / Što mi nije dalo mira / odmorenu duže nego ikada? // Još bih imao reći, / mnoge stvari / zaboravio, / i zato širim laktove, / tjemenom izbijam čavle. // Znam kako ću otkopati nasip / i u što ću se odjenući. // Ne odgovaram ako se preplaše.* »Plašenje« ovdje dakako ne proizlazi iz sugestije posmrtna nakaznosti. Valja se podsjetiti da Krist ukazujući se nakon uskrsnuća redovito apostole umiruje riječima »mir vama« ili »ne bojte se«. Preobraženo tijelo naime upućuje na sasvim drukčiju stvarnost. Na to upućuje i pjesma *Presvlačenje*, napisana kao recentni odraz Kristova puta, implicirajući mogućnost uskrsnuća: *Poznajem postaje puta / po kojem padah / pridivljujući se / i brijeg da ga prodrem / promijenivši sebe // Nisam namještao zamke / ali ih opraštam / Znam koliko sam ranjiv / nikad nisam oklop kupio / i što znači tjesnac / za moja pleća / posuđena mnogima / za predah // Ako se cijel izvučem / a moram / odlučujem / nosit ću drugačije oči.* Jasne su

retoričke aluzije na križni put, koji preobrazbeno djeluje s obzirom na način gledanja života i svijeta. Sličnu konotaciju nalazimo u stihovima pjesme *Bit će nedjelja: Snivat ću neplaćen san // Nedjelja će biti kada ustanem* – nedjelja je dan uskrsnuća.

Za razliku od tih resurekcijskih tonova, u nekim drugim pjesmama nalazimo rezignantne tonove pomirenosti sa životom koji ostaje zarobljen u podzemlju. Tako konotira, primjerice, pjesma *Ostat ću u zemlji*, kamovski oblikovana. *Ostat ću / rastem u zemlji / nailazeći na kamenje / korijenje i kosti / gnjile vode koje moram pregaziti. // Nepomirljiv crv / jedem ličinke / psujem / i računam // Ne uvjerim li se da će / pod suncem / gdje svi imaju / oba oka / biti lakše gmizanje / i manje plača / za moje suho tijelo / koje suze ne podnosi / ostat ću gdje jesam.* U osnovi to je međutim Kranjčević ako pomislimo na onaj njegov ton rezignantan kakav nalazimo, primjerice, u pjesmi *Po pučini* (1906.), u kojoj, pjevajući o čovjeku, izriče: *I kad jednom nad njim jekne / Strašna truba zadnjeg dana / Iz tog groba zaplakat će / Pustite me zakopana!*

Kod Benzona neće dakle nedostajati ne samo metafizičkih konotacija nego dapače religioznih, često u jasnim tradicijskim slikama, primjerice u pjesmi *Jašem na zmiji*, gdje se konotira grijeh i pad, što za posljedicu ima strah: *Tako se zbude / Bude pod nogama zmija / pripitomljena jezika / kad nemaš kamo // Jašeš je / utopljenik slamku / I jezдите vas dvoje / na strahu svom.* Strah je izraz grijeha: Adam i Eva se nakon grijeha poboje Jahve pa se sakriju. Pjesma *Voštanice* nadaje se pak kao antiteza, konotativno sugerirajući kršćansko shvaćanje egzistencije u jednoj od tipičnih slika svijete koja treba da izgori i tako ispuni svoju svrhu: *Gorio sam više / Zato ću prije / umrijeti / Ali na mome dnu / vječno će / zgrčen / čekati stijenj / da ga netko / pravedan / zapali / najjeftinijom žigicom / za veliku svrhu.*

Temeljna odlika Benzona ostaje postojanost u traganju, putovanju, kretanju... On je hodač, peripatetik: *Nikada miran put nisam volio / naviknut na smrknute ograde / prerezane potoke / drač u koraćanju / cijenu primicanja (Skupi put).* Slično se iskazuje u pjesmi *Treba prijeći prag* u ciklusu *Otpor: Na zemlji da ne oslijepiš / nebo da te u dužnike ne ubroji // Prag treba prijeći / kakav jesi.* Riječ je o onomu što se poima kao konačno putovanje, fundamentalna opcija, koja traži posvemašnju posvećenost bića: (...) *Ne zaboravi ponijeti / sve / potpun se odlazi / Lađu inače ne bi podnio / ni jedan vjetar / ne bismo našli kormilara / nema ruku koje bi / uskrsnule zgaženo jedrilje / Na ognju prvih*

zvijezda / zapali račune / da budeš lak / Prije otisnuća / nikome ne smiješ dugovati. U svemu tome on ne zaboravlja da je tragač ukorijenjen u tlo tradicije, što izražava posljednja pjesama prvoga ciklusa *Uvijek se znaju prethodnici: (...) Uvijek se znaju prethodnici / koji se penjahu. / Korak na brdu prijelaza, / Gust čuperak u orlovu kljunu, / na grani pohotnoj, / pečat usne na mrvici rose, / Zvijezda znoja trajna kao vrijeme. // Prije polaska pronađi trag. // Uvijek se znaju prethodnici / koje nitko nije pratio.* Stih »koje nitko nije pratio« nadaje nedostatak iskustva onostranosti: one koje su otišli »nitko nije pratio« dok ne pođe i sam.

Postupno se kroz ovo tragalaštvo otkriva važna Benzona zaokupljenost: sloboda. Pjesme vrve od njezinih konotacija i asocijacija na nju. Stihovi poput *I premda sam dobar / i raskajan / tih / ni koraka učiniti ne mogu neotkriven (Ni koraka ne mogu učiniti neotkriven), I znadem posljednji zid / Nemam snage da ga pobijedim / a kolike li sam srušio / slo-mivši rogove (Očajavanje), Svaka soba mora da ima / prozor ili okance / oslijepljeno željezom // Smršaviti za najškrtiju rešetku // Ako je visoko / da imaš krila / Uspravan da se dočekaš (Uspravan da se dočekaš), Potrebni si drugima / vjetru / na primjer / koji se ne da zaključati (Potrebni si vjetru i drugima), Ukloni željeznu ogradu / udalji psa / Mnogo nas je koji se želimo / odmoriti (Ograda).* Pjesma *Ne sudi one koji krenuše* doseže apoteotski ton: *One što krenuše / ne sudi / veličinom slova osmrtnice / neki odlaze / ponizni / po pragovima / koje bi trebalo / da učvrste Tvoju / plahost // Možda bi hodali sami / pod oblacima koje nitko prije / nije otkrivao // Da su išli uobičajenim stazama / nitko im ne bi sudio / Istražujući razloge.*

Sloboda je međutim neostvariva bez prostora izražavanja – ljubavi. *Koliko zadaća da izvršiš / Na jedno se svodi / da se zbrojiš u ljubav / da se na tačne otponce položiš / grano vazda zelena / suprotstavljena (Ruka).* Ljubav temeljno nije osjećaj, nego univerzalna sila, »osnovni zakon svemira«,¹⁸ neuvjetujuća odluka – agape: *Doluta li tko / izgubivši zvijezdu / s vjetrom / kišom // znači da je čiji / užgi mu peč / odjeću osuši / željet će hljeba // Zavoli ga / i ako nije tvoj / On ima sebe / i mnoge // Zahvali / što su ga vjetar i kiša / u slučajnoj noći / donijeli / na pitom prag (Ako koga donese vjetar).*

Te sadržajne i vrijednosne protege uočio je u kratkoj bilješci i Tonči Petrasov Marović, istaknuvši kako se u Benzonoj poeziji život očituje dalje i dublje od zanata... *I upravo u toj čistoći prepuštanja, u toj mudrosti nemoći – njezina je snaga; ili, bolje reći, sloboda gubitka i vjernost prema vrijednostima koje – na vlastit način – i ovaj nenapravno sazreli i tih lirika pokušava obraniti.*¹⁹ To će na svoj način

¹⁸ Usp. J. Weissgerber 1972.

¹⁹ T. P. Marović 1969, omotna str. 3.

potvrditi Benzon stihovima: *Priče nas uvijek brane od zla / vraćaju djetinjstvu / istini / ljubavi (Spasavanje ljubavi, Lirika).*

Prethodna zapažanja u velikoj mjeri mogu se izreći i kad je riječ o zbirci *Svibanj (ili koliba ljubavi)*. Naslov sugerira da je riječ o ljubavnoj lirici. Benzon ostaje hermetično elegičan, s mnogo sentimenta obujmljena metaforama i s mnogo za nj tipična aktiviteta. *Pozdravljam zvijezdu / među mnoštvom od dna do neba // od kupine do trijezna ležaja za oboje // zvijezdu koje ne bi bilo / da joj naš cjelov / nije osvjetlio lice (Od čega zvijezda)*. Pjesme su to dubinske čežnje za jedinstvom što ga čovjek prima »poznanjem« žene: (...) *Snit će tako / među maslinama / dok netko ne postane / dostojan (Legenda)*. To je primordijalna čežnja »isposnika« (*Ljeto*), erosno aluzivna: *Kamo će Tvoje noge... Sazdaj ih ovdje / na prvom zastanku / gdje Ti ukrijepih / travu bez ujeda / dar kratkoj vječnosti (Oda)*. Ona ga čeka »bremenitija od Niobe« (*Očekujući, obilatija... nego jučer / zbog cjelova koje ti udijelih zaslužnoj / Jablani ti noge / zbog hoda po mom siromaštvu (Pred zimu)*); ona je poput karijatide, penelopski izdržljiva i vjerna: *Pripremi ti postelju / od grkih tužaljki / i memljivih riječi / od ujeda u najtanje grlo / od noža u bedro najbjelje / hoteći te kušati // Sve si podnijela / Tisuću smrti u svibnju / dvjesta oluja u ljeto / Ni jedne ribe za lova / ni najpitomije školjke // Onda rekoh / dostojna si za vjernu / uspavanku mojih / bodljivikavih dlanova (Ležaj)*. Samo žena ljubi tim predanim čekanjem: (...) *Nebrañjana, bez muške riječi pod krovom, sama si u proljeće odolijevala / bujicama, beznađu snijega u veljači. Pregladnjelim gavranima. / Lutalicama koji željahu / svečanost za jednu noć. (...) On se, evo, vraća u proljeće, kad bježe snijezi s tvoje kolibe. On je / jak od istrajale želje / i ljubavi. Bez blaga, nosi snijeg na kosi, na ruci i ramenima. // I naći će te vazdaniju od godina / i borbe, od vjernosti. / Nemoj se stoga brinuti / za san svoje kose (Penelopa)*. Žena je prvo i posljednje biće, sav život, lijek i spasenje: *Prva ostaješ i zadnje pristanište, / među njima cio vijek. / Zato si bdjela za nevremena, modrim rukama i krvavim uštkivala rane... // Proročica, u jutrima nevjere, grješniku / darivala luke svjetionika, prva / prtila staze mora duboka do grla, do oka. / ...Zato / ranjena, davno mlada, bez / mekoće kose obogaćena plovidbom i borama / i istinitom ozbiljnošću, ostaješ prva / ljubav i najzadnje pristanište (Ljubav)*. Iako je ljubav nikad zacijeljena čežnja – ... *gorka plovidba i prekopano more / kojim sam se gostio (...) to je vlastitim gubitkom dostignuto nebo / raspoznatljivo kao izdajnica zvijezda / pjesme pjesama / stih izdjeljan od krvi i tijela / od jake i potrebite boli // da postaneš*

ponovna zora / očajno moja i cijela (Osvajanje) – dostojna je apoteoze – i pjesma joj služi: Dopršavam pjesmu / njezinim početkom / iskazujući stazu nad kojom se / neutješna raduješ a ja / pokajan / zahvaljujem trpnji tvoje ljubavi / jer nisam zaboravio svrhu (Početak i konac pjesme).

Posljednja zbirka *Večera*, posthumno objavljena 1992., prvotno je izašla u devetom broju časopisa *Forum* 1978. Ta »lirska kolajna« »intimističke vene«,²⁰ sadržajnom je osi ljubavna, a poetički znači, nakon dviju čakavskih zbirki, povratak stihu na standardnome jeziku, ovaj put više-manje u maniri neorealistična pjeva, uz manja odstupanja (npr. pjesme *Ostat će zapis, Spašavanje, Na biljegu*). Čekanje i povratak ključne su riječi ove zbirke, što se intonira već prvom, kratkom pjesmom *Bude kiša: Bude kiša, Rujan. I tko će / čekati mene, prosjački luda? // Bude kiša: u srcu, i svuda. / Čekat će me netko. Hoće! / Hoće! Slično u pjesmama *Znak za povratak (Ako i do svih luka / odjedre mi stope, / naokaljana tvoja će ruka / bit znak da rodim se opet), Korak, tisuću brda (Brda stotisuć, i više / Nevera, krupa: Neka! / Nakon pakla i kiše / Pepeljuga čeka), Nek dotraje lađa (Nemamo lađu / ali nek dotraje / do tebe, od koje / zru zore), Sigurnost jesi (Večera jesi koju / nisam blagovao, / a čeka me / sigurna / kao prag / kao krov koji se / ni gromova / ne boji).**

Vrijedi ovaj pregled zaključiti stihovima naslovne pjesme *Večera*, koja se nadaje kao kvintesencija cjelokupna Benzonova pjesništva, zaokružujući ga u intonaciji i tonu, u poetici i ključnim riječima.

*Stol, stolice i sve drugo ti ćeš
 oživiti sjajem srca žudna.
 I bit će najrumeniji suton, večer čudna
 zasjat će stvari kojih se tičeš.*

*On će jedva pogoditi vrata,
 željan zvijezda: oluje ga pratile.
 Izađi s očima od sna, od zlata,
 hvali staze koje su ga vratile.*

*I obuću mu izuj, nek se odmori.
 I večeru mu spravi, nek se siti,
 žedan je: daj mu pravo vino piti.
 Užgana svijetla nek ne dogori!*

3.1.1. Poezija za djecu

Benzonova druga zbirka *Osunčane livade* iz 1966. znači izlet k poetici djetinjstva i prve mladosti. To je lirika ugođena dječjem uhu, pisana po »pravilima struke«: stročna,

20 D. Šimundža 1992, str. 31.

ritmična, kongruentna, značenjski prozračna, melodiозна, zvonka, nježna, topla, optimistična, vedra, osjećajna. Pjeva se o lađama i moru, vjetru i kiši, školi i knjizi, o pričama i pjesmama; pjesme su protkane socijalnim i moralnim poukama i didaktičnom intonacijom. Ogladan je primjer te poezije mala poema *Prvaši*, iz koje isijava elegičnost Benzonove duše: *Niz obronak puteljkom / u prvo jutro rujna / spušta se četa mala. / Pozdrav joj šalju ptice, / mašu grane stabala. Radošću blistaju lica / u ovaj svečani dan. / Svakom u ruci početnica, / čvrsto pisaljke drže, / velikoj bijeloj zgradi / primiču se jedan po jedan / sve brže. / I sada ko jato vrapčića / u redu stoje. / Da li se ući boje? / Ne bih vam znao reći. / Nije to strah, al' ipak / zgrada je tako velika, / a oni mali, mali, / i svako je slovo sada / veliko kao gora. / Ali u povjerenju / moram vam i to reći: / Kad oni budu veći / i kada nauče k tome / trideset slova / i devet brojki, dabome, / kad budu čitati znali, / ehej, / tad neće biti mali! / A sada ko jato ptica / u redu stisnuti stoje / i ručicama stišću / početnice svoje.*

Nakon zbirke *Lirika* 1969. Benzon će se godine 1971. zbirkom *Na veseloj gori* vratiti poeziji za djecu, ovaj put s nešto više ludizma i oslonca na narodnu usmenu liriku, a cijela je zbirka prožeta gnomičnošću. Prvi dio zbirke sastavljen je od pjesama zagonetki – pjesmica *Jak patuljak* ogledan je primjer: *Nije traktor, / nije vlak, / jest sićušan, / al' je jak: / ne žali se / i ne huče, / a cijelu kuću vuče!* Drugi dio zbirke naslovljen je *Male basne svima jasne*, sastavljen od pjesama istkanih manje-više na poznatim basnim motivima, uz poneki nov motiv, primjerice u pjesmi *Sramota: Sipina djeca mala / pisati nisu znala. / Rak reče: 'Bruke li velje, / stid nek je roditelje! / Toliko tinte imadu, / a djeca im pisat ne znadu!* Treći dio *Što se zbori i tvori na veseloj gori* ima narativni karakter. Uzmimo primjerice pjesmu *Svitac skuplja krijesnice: Zapitale svica / sovuljage male / 'Zašto skupljaš krijesnice / što su s neba pale?...! / Svitac odgovorio: 'Imam mnogo djece, sva se noću kreću, / za svakoga moram pribaviti svijeću. / Bez svjetlosti kako bi / putovali šumom, / liva-dom i drumom!?!'*

Iako se Benzon svojim dječjim pjesništvom, poglavito ovom zbirkom, pridružio matici hrvatskoga dječjega pjesništva od Viteza i Jakševca do Baloga i Paljetka, gotovo da nije percipiran kao pjesnik za djecu, ostavši izvan čitanki i lektire.

3.1.2. Put križa

Poseban dio njegova pjesništva, stanovit duhovni ekskurs, njegov je *Put križa*, sonetni vijenac, tiskan također posthumno, 1994., te ponovno u knjizi *Križni put u stihovima hrvatskih pjesnika XX. stoljeća* 2010.²¹

Križni put kao pjesnički izraz u hrvatskome religioznome pjesništvu relativno je nov,²² počevši od Nazorova *Via crucis omnium peccatorum misserimi*,²³ redovito u četrnaest postaja, katkad s pridodanom petnaestom, bilo kao postajom Kristova uskrsnuća, bilo kao magistrale, kao kod Benzona.

Svaka postaja *Put križa* ima naslov – Benzon posve slijedi uobičajenu naslovnu frazu, počevši od *I. Isusa osuđuju na smrt do XIV. Isusa polažu grob*. Pomno isklesanih jedanaesteračkih soneta, a svaki započinje stihom kojim prethodni završava, *Put križa* završava XV. postajom naslovljenom *Magistrale*.

Benzon je objektivan, ali sažalni promatrač Kristove muke, sućutni sudionik *Via dolorosa*, apelativno angažiran (*I neka nitko križ svoje ne prokune!, nek ljubavlju se grudi svakom pune, Svi plačemo zbog patnje Boga svoga*) pozivajući čitatelja na suživljenje s Kristovom patnjom (*Svi proplačimo plačem srca svoga, svjedokom svak da bude smrti Tvoje*) – s krajnjom svrhom obraćenja i povratka grješnika na put spasenja (*Nek svima spas je smrti i muka Tvoja*), a riječi što ih Tvore inicijali stihova u *Magistralama* »Otkupitelj Krist« apoteoza su smisla Kristove žrtve.

*Okrvavljeni Čovječe i Bože,
Ti trpiš trnje mjesto sjajne krune.
Koliko su Ti grudi boli pune.
U dan kad mržnje bjesovi se množe!*

*Pun ljubavi, Bog sve to podnijet može.
I neka nitko križ svoj ne prokune!
Tko križem zбриše grijeha milijune,
Evandeoska ljubav njega prože.*

*Ljepotom križa nek se dani doje,
Kroz smrt da bude dovršeno Djelo
Rad nas Bog na svijet posla Janje svoje.*

*I putokaz nek bude nam raspelo!
Svjedokom svak nek bude smrti Tvoje:
Tek tako bit će Otkupljenje cijelo!*

21 *Put križa* dio je njegove pjesničke ostavštine, objavljen uz privolu njegove supruge i uz želju da se novac od prodaje knjige daruje za obnovu crkve sv. Martina u Vranjicu.

22 Usp. V. Lončarević 2010, str. 51-59. Prikaz zbirke B. Petrač 2006, str. 195-198.

23 V. Nazor 1928.

U cjelini *Put križa* – teološki fundiran da istakne dvije naravi Kristove, ljudsku i božansku – moderan je pjesnički izraz iste didaktičko-pastoralne tendencije što su je izražavale Muke od srednjega vijeka do 19. stoljeća, kojima glavna svrha bješe pobuditi kajanje i pomirenje s Bogom radi povratka čovjekova na put spasenja. Naposljetku, taj pjesnički ciklus nije samo pjesnički doživljaj Muke nego očitovanje osobne pobožnosti, što pokazuje da je Benzonov katolicitet »preživio« duhovne turbulencije kroz koje je, hoćeš-nećeš, prolazio zajedno s cijelim naraštajem. Teško je vjerovati da ovako egzistencijalno i esencijalno angažiranu religioznu pjesmu može napisati netko tko ne vjeruje u smisao Kristova križa, iako je, valja priznati, takvih pokušaja u hrvatskoj poeziji, sasvim legitimnih, bilo. *Put križa* pokazuje i to da njegovi kriptoreligiozni prošnjaji i u najhermetičnijim fazama njegova pjesništva nisu bili plod »duhovne apstrakcije«, poetske mode, slučaja i prosvjeda protiv stvarnosti u kojoj je živio, nego uvjerenja.

3.2. Čakavske pjesme

Čakavske pjesme Benzon je objavio u dvjema zbirka-ma: *Čakavske elegije* (izašle u *Čakavskoj riči* i kao poseban otisak 1971.) i *Kako san voli tebe i grad* (1977.), posljednjoj zbirki tiskanoj za života.²⁴ Pjesme objavljene u *Čakavskim elegijama* tiskane su poslije u zbirci *Kako san voli tebe i grad*, pa je ta zbirka zapravo jedina koja sadrži isključivo čakavske stihove.

Riječ je većinom o narativnoj poeziji, punoj onomatopeja, personifikacija, za nj uobičajenih opkoračenja; lirika je to sročna, puna dinamična ritma i živih akvarela, izrazito sentimentalna, osunčana sjećanjima djetinjstva i velomišćanske nostalgije, o čemu svjedoči naslovna pjesma prvoga ciklusa *Jutro: Sunce se smije: čiri / u moju sobu, / viri / u konobu, / di su o' vina bačve / i uja načve. // Jur davno se ustala mater, / i čaća. Ne otvaran ponistru, / ma vidin: / mater vazela konistru / i gre u poje. // Brat mi se mlaji diga: u fabriku će otić. / Teta vazela sić / za na funtanu ić. // Ić-ić-ić... / Škripje, / piva / stari sić / ka tić.*

Zbirka razdijeljena u četiri ciklusa (*Jutro, Akvarel, Brist, Elegija*), ispunjena je prizorima životne svakodnevice: rada u polju, obiteljskog života, polaska u gimnaziju, marande; pjeva se o barci, o ribarskom životu, o bližnjima, slavi se život, ljubav, opijevaju se godišnja doba i dani... Ukratko, riječ je poeziji malih stvari i običnih ljudi, prožetoj

onim dahom tople elegičnosti što nas podsjeća na prolaznost svega stvorenoga i na tajanstvenu vezanost ljudi i stvari, kako sažima u pjesmi *Umrit ćedu skupa: Ribar sidi / jema batanu: / daske jo škure, / i višje je na nju / piture / venča ona vridi. (...)* *Al' ka' š njon gre na špare ol' gire, / sunce jon pozlati / sve side madire: / zabala na val / batana ka cura, / i u sto koluri / luštra se pitura. // I ka' bude umra / jednega tužneg dana, / umrit će skupa š njin / i batana.* U ciklusu *Brist* nekoliko je toplih ljubavnih pjesama: *O našon jubavi, Moja mala bere cviče, Đardin, Bunar u poje moga čaće, Vonj o' kaduje, Spomenar, Romanca* i dr.

U zbirci su i čuvene uglazbljene pjesme *Dobro jutro, Margarita* i (*Dalmatinska*) *Elegija* i dr.

4. Zaključak

Kako je već implicirano uvodnim napomenama, većih studija o Benzonovu pjesništvu do sada nismo imali. Utoliko je vrjednija pogovorna riječ don Drage Šimundže što ju je dao u zbirci *Večera*, kojom je vrlo dobro sažeo Benzonovo pjesništvo istaknuvši ključne odrednice: zgusnutost izričaja, vizualnost, neposrednost, simboličnost, prozračnost alegorije, elegičnost, osjećajnost, nedostatak artizma (ovo valja shvatiti ograničeno), iskrenost, smirenost, toplina, intimitet i čežnjivost, zaključivši da nova poezija na nj nije djelovala. Svaka od tih konstatacija tražila bi posebnu raščlambu, ali se već i djelomičnim čitanjem koje smo proveli može ustvrditi utemeljenost. Utoliko sljedeći odlomak možemo uzeti kao trajno punovrijedno zapažanje o Benzonovupjesništvu. *Ako je istina, što reče Borghes, da svaka pjesma teži biti elegijom, onda ćemo lako shvatiti elegični tonalitet Benzonove muze. Čuju se u njoj, koji put, oporost i tvrdoća, ali još češće osjećajnost i sjeta, zamor i neka nostalgična tuga, u srcu i sjećanju, u nemirima života i neodoljivoj težnji za boljim, trajnijim i ljepšim, za izgubljenim rajem i nedoživljenom srećom. Ipak, iako se ponekad čini, naš pjesnik nije pesimist. Trpkost mu i gorčina, i kad ih ima, nisu izvorne; u službi su drugačijih vizija i htijenja. Asocira ih da snažnije istakne svoj svijet – u ovoj zbirci uzvišenost ljubavi ili, u drugima, općenito, svoj 'da' ili 'ne' stvarnosti u kojoj se nalazi. Osvaja ga i smiruje dobrohotnost, veseli intimna radost, raduju ljubav i osjećajnost; stoga i se najradije utječe. Htio bi sve pretvoriti u iskonsku bajku, djetinju maštu i poetsku čaroliju. U tome su glavni izvori njegovoj nadahutoj lirici, dječjoj poeziji i zabavnoj pjesmi, dijalektalnoj kanconi i intimističkoj poemi.*²⁵

24 U bilješki u zbirci *Večera* navodi se i zbirka *Metempsihoza*, koja međutim nije tiskana kao samostalno izdanje, već je izašla u časopisu *Forum* 20/1981, knj. 42, 7/8, str. 246-267. U *Forumu* su izašle i *Pjesme* (17/1978, knj. 36, 9, str. 539-547); *Pjesni ljuvene* (14/1975, knj. 29, 3, str. 507-513); *Tri priče* (18/1979, knj. 38, 10/11, str. 854-865).

25 D. Šimundža 1992, str. 33-34.

Ovome želimo dodati samo jedno, već naznačeno za-
pažanje: Benzon je primarno pjesnik misaonog pokre-
ta i traženja, ali ne iz pozicije statične kvazispekulativne
»praznine« (tih metonimija u njegovu je pjesništvu rela-
tivno malo) – već svijet i život poima dinamički, u kreta-
nju. Na to upućuju, nerijetko imperativno, mnoge riječi i
sintagme: »moraš do vrha sebe«, »prekorači«, »ne mogu
dojahati k tebi«, »Ni koraka učinit ne mogu«, »Ni ja neću
prodrijeti«, »rijeka teku uzvodno«, »ne kreći inače«, »kad
se nisi penjao ni spuštao«, »možda bismo uspjeli krenu-
ti ispočetka«, »iznenada je stigao«, »da dođe u pohode«
itd. Uzeli smo sintagme samo iz zbirke *Nepoznati znanac*,
a sličnoznačnice ćemo naći i u drugim zbirkama. Premda,
kako je vidljivo iz ovih primjera, nerijetko sugerira i nemo-
gućnost kretanja, osuđenost na statičnost, ali uvijek una-
toč intenciji da se kreće. Jednako tako, njegove dihotomi-
je čine sadržajno jedinstvo, kako sugerira već naslov prve
zbirke *Sunce i sjenica*. U nj nema unutarnje razrožnosti ni
nesuvislosti – njegov je svijet koherentan i kohezivan ako
katkad i jest antitetičan.

U kontekstu hrvatskoga pjesništva između 1960. i
1990., uočiti ćemo u nj, nasuprot stanovitoj netočnosti
Šimundžina zapažanja da *nova poezija nije na nj djelovala* – ta on je, hoćeš-nećeš, bio dio nje! – srodnost, primje-
rice, Pupačićevoj slikovnosti i elegičnosti. Tamo pak gdje
se prepušta ludizmu i konkretizmu, nije naturalističan po-
put, primjerice, Slamniga (premda će se i ovoga naći njež-
nijih slika) – on je bliži Ganzi i Golobu u proizvođenju ono-
ga što se redovito drži ključem razumijevanja modernog
pjesništva – »začudnosti«. ²⁶ No to je samo pola istine
jer »začudnost« još nije samo po sebi čuđenje svijeta i ču-
đenje pred svijetom niti je »začudan pjesnik« »čuđenje u

svijetu«. K tomu, (o)čuđenje bez divljenja ostaje, slikovito
rečeno, na pola pjesničkoga puta. Naime, sidri li se, ako
jezik jest »kuća bitka«, u bitak, pjesništvo ne može ne ot-
krivati život, svijet i sam bitak očima ne-divljenja. Usmje-
ravala svoju pažnju na realije (akcidentalije, kontingenta-
lije) ili transcendentalije, ... poezija, na kraju krajeva, ne
može izbjeći toj sudbi. I možda je to konačna granica iz-
među poezije i ne-poezije. Onaj tko kao pjesnik stoji pred
bitkom, ako ne bježi od njega, prije ili poslije morat će, sli-
kovito rečeno, pjesmom pokloniti mu se. Samo se načini
mijenjaju – drugim riječima, stilovi – ali to je drugo pita-
nje. I nije naš predmet.

Nema dvojbe da je Benzonov poetski svijet punokr-
van jer nastaje iz osjećaja (ako ne uvijek i iz spoznaje) smi-
sla svijeta i života (a ne »praznine«, na kojoj često inzistira
moderna poetološka topologija). Život se po Benzonu sli-
jeva u pjesmu, rađa se iz one tipične intencije trenutka lir-
skog impulsa koji se razvija i koncentrira u simbiozi emo-
cije, uma, slike i riječi.

Nadalje, unatoč tomu što nije bio imun modernistič-
kom »estetičkom« raspoloženju, prema kojemu je ljepo-
ta prije svega u načinu oblikovanja, nije zaboravio na lje-
potu sadržaja i misiju poezije da ne samo tumači nego i
predstavi svijet. Ali što je najvažnije, Benzon nije poeziju
pisao sa sviješću da to ima smisla samo za nj nego da ima
smisla i za druge. Pa iako je znao, ako se može reći, »po-
bjeći u bijeg«, njega nikad nije krasio eskapizam, niti je za
nj poezija bila svrha samoj sebi. On je pjevao ljudima sa
sviješću, parafraziramo li njega sama, da poezija ima smi-
sla ako nas brani od zla, vraća djetinjstvu (dobu jasnih sli-
ka i pojmova), istini i ljubavi. O tome je pjevao, elegično –
onako kako je osjećao i znao.

²⁶ Usp. o tome V. Pavletić 1986.

Literatura

- K. Bagić 1996 Krešimir Bagić, *'Praznina' u suvremenom hrvatskom pjesništvu*, Kolo 1, Zagreb 1996, 5-44.
- S. Benzon 1962 Stjepan Benzon, *Srce i sjenica*, Split 1962.
- S. Benzon 1966 Stjepan Benzon, *Osunčane livade*, Split 1966.
- S. Benzon 1967 Stjepan Benzon, *Nepoznati znanac*, Split 1967.
- S. Benzon 1969 Stjepan Benzon, *Lirika*, Split 1969.
- S. Benzon 1971a Stjepan Benzon, *Čakavske elegije*, Split 1971, (poseban otisak iz Čakavske riči).
- S. Benzon 1971b Stjepan Benzon, *Na veseloj gori*, Split 1971.
- S. Benzon 1971c Stjepan Benzon, *Svibanj (ili koliba ljubavi)*, Split 1971.
- S. Benzon 1977 Stjepan Benzon, *Kako san voli tebe i grad*, Split 1977.
- S. Benzon 1992 Stjepan Benzon, *Večera*, Split 1992.
- S. Benzon 1994 Stjepan Benzon, *Put križa. Sonetni vijenac*, Solin 1994.
- V. Biti 1988 Vladimir Biti, *Vjera u sud: ili kritika suvremenoga hrvatskog pjesništva*, Suvremeno hrvatsko pjesništvo, Zagreb 1988, 303-334.
- D. Jelčić 1988 Dubravko Jelčić, *Periodizacija i naraštaji poslijeratnoga hrvatskog pjesništva (Trideset i pet godina: 1945-1979)*, Suvremeno hrvatsko pjesništvo, Zagreb 1988, 11-34.
- N. Jurica 1988 Neven Jurica, *Modernost hrvatskoga mlađeg pjesništva*, Suvremeno hrvatsko pjesništvo, Zagreb 1988, 35-78.
- N. Jurica – B. Petrač 1999 Neven Jurica – Božidar Petrač, *U sjeni transcendencije. Antologija hrvatskoga duhovnoga pjesništva od Matoša do danas*, Zagreb 1999.
- B. Katušić 2000 Bernarda Katušić, *Slast kratkih spojeva. Hrvatsko pjesništvo na razmeđu modernizma i postmodernizma*, Zagreb 2000.
- M. Kovačević 1994 Marina Kovačević, *Na zasadama pjesničke avangarde (o dinamičkom jedinstvu hrvatskog pjesništva XX. stoljeća)*, Fluminensia 6, br. 1-2, Rijeka 1994, 113-126.
- K. Krstić 1933 Kruno Krstić, *Konstitutivni elementi lirike*, Hrvatska prosvjeta 20, br. 3, Zagreb 1933, 104-108.
- V. Lončarević 2010 Vladimir Lončarević (izabrao i uredio), *Križni put u stihovima hrvatskih pjesnika XX. stoljeća*, Zagreb 2010.
- T. Maroević 1996 Tonko Maroević, *Između pritiska i potrošnje*, Antologija hrvatskog pjesništva 1971 – 1995, Zagreb 1996, I-X.

- T. P. Marović 1969 Tonči Petrasov Marović, *Uočljivo je...*, Split 1969, (omot u: S. Benzon 1969.).
- S. Mihalić – J. Pupačić –
A. Šoljan 1966 Slavko Mihalić – Josip Pupačić – Antun Šoljan, *Antologija hrvatske poezije dvadesetog stoljeća. Od Kranjčevića do danas*, Zagreb 1966.
- C. Milanja 2003 Cvjetko Milanja, *Hrvatsko pjesništvo od 1950. do 2000.*, Zagreb 2003.
- C. Milanja 2004 Cvjetko Milanja, *Hrvatsko pjesništvo 20. stoljeća između teleologijske ideje i ekranične slike svijeta*, Medij hrvatske književnosti 20. stoljeća, Zagreb 2004, 53-66.
- N. Milićević – A. Šoljan 1966 Nikola Milićević – Antun Šoljan, *Antologija hrvatske poezije*, Zagreb 1966.
- Z. Mrkonjić 2002 Zvonimir Mrkonjić, *Na strani/ci konkretnog*, Riječ 1-3, Sisak 2002, 1-4.
- Z. Mrkonjić 2004 Zvonimir Mrkonjić, *Međaši. Hrvatsko pjesništvo XX. stoljeća*, Zagreb 2004.
- V. Nazor 1928 Vladimir Nazor, *Via crucis omnium peccatorum misserimi*, Hrvatska prosvjeta 15, br. 1, Zagreb 1928, 1-2.
- V. Pavletić 1986 Vlatko Pavletić, *Cljuč za modernu poeziju*, Zagreb 1986.
- P. Pavličić 2008 Pavao Pavličić, *Mala tipologija moderne hrvatske lirike*, Zagreb 2008.
- B. Petrač 1982 Božidar Petrač, *Obzor avangarde u hrvatskoj mladoj lirici*, *Quadrismium hrvatskoga mlađeg pjesništva*, Dubrovnik 25, br. 5-6, Dubrovnik 1982, 33-39.
- B. Petrač 2006 Božidar Petrač, *Različiti književni svjetovi*, Zagreb 2006.
- A. Stamać 1977 Ante Stamać, *Slikovno i pojmovno pjesništvo*, Zagreb 1977.
- A. Stamać 1996 Ante Stamać (izabrao i priredio), *Pjesnici druge moderne*, Zagreb 1996.
- A. Stamać 2007 Ante Stamać, *Antologija hrvatskoga pjesništva od davnina do naših dana*, Zagreb 2007.
- M. Stojević 1994 Milorad Stojević, *Avangarda na zasadama ili zasade na avangardi*, *Fluminensia* 6, br. 1-2, Rijeka 1994, 127-140.
- D. Šimundža 1992 Drago Šimundža, *Pjesnici su »čuđenje u svijetu«*, Split 1992, 31-35, (u: S. Benzon 1992).
- A. Šoljan 1966 Antun Šoljan, *Ikar blatnih krila. Pogled na hrvatsku poeziju XX stoljeća*, *Antologija hrvatske poezije dvadesetoga stoljeća od Kranjčevića do danas*, Zagreb 1966, 5-13.
- D. Štambuk – N. Jurica 1982 Drago Štambuk – Neven Jurica, *Quadrismium hrvatskoga pjesništva*, Dubrovnik 25, br. 5-6, Dubrovnik 1982.
- R. Vidović 1983 Radovan Vidović, *Benzon, Stjepan*, Hrvatski biografski leksikon, Zagreb 1983, 671.
- J. Weissgerber 1972 Josip Weissgerber, *Osnovni zakon svemira*, Zagreb 1972.

Summary

Vladimir Lončarević

Stjepan Benzon's Serene Elegy

Key words: Stjepan Benzon, »second Moderna«, Hermeticism, Neorealism, elegiacity

Stjepan Benzon (1921-1990) appeared with his first poems before the Second World War, to reach his poetic maturity in the 1960s when, having published his first collection, *Sunce i sjenica* in 1962, he appeared in the peak of the »second Moderna«, simultaneously with the generation of poets gathered around the *Razlog* magazine, with which he shared the hermetic free style poetics. He also published neorealist poetry, some in the chakavian dialect. He also wrote poems for children, and published the sonnet epic poem, *Put križa*. A large part of his opus is made of love poetry. He also wrote librettos, and some of his poems were set to music. This paper is trying to show the basic typological and topological characteristics of his poetry, based on the collections of poems published from 1962 till 1994.